



До питання специфіки лінгвістичної (семантико-текстуальної) експертизи щодо встановлення ознак розпалювання національної ворожнечі й ненависті на релігійному ґрунті

Сергій Науменко

кандидат юридичних наук, в. о. завідувача Сумського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2167-4149>, e-mail: svhndise@meta.ua

Олена Кумеда

кандидат філологічних наук, доцент, старший науковий співробітник сектору криміналістичних та психологічних досліджень Сумського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Суми, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6879-1388>, e-mail: olenakumeda@gmail.com

Порушено питання специфіки аналізу мовного матеріалу на предмет установлення лінгвальних ознак розпалювання національної ворожнечі та ненависті.

Ключові слова: висловлювання; релігійний; національний; семантика.

On the Specifics of Forensic Linguistic (Semantic-Textual) Examination Regarding the Incitement of National Discord and Hatred on Religious Grounds

Serhii Naumenko, Olena Kumeda

The paper raises the issue of the specifics of analysing linguistic material to establish linguistic signs of the incitement of national discord and hatred.

Keywords: statements; religious; national; semantics.

Початок війни, особливо російське повномасштабне вторгнення, актуалізувало лінгвістичну семантико-текстуальну експертизу щодо встановлення у писемно-мовленнєвих та усно-мовленнєвих повідомленнях лінгвальних ознак розпалювання як релігійної, так і національної ворожнечі та ненависті (ч. 1 ст. 161 Кримінального кодексу України).

Аналіз сучасного публіцистичного дискурсу, оприявленого на сторінках соціальних мереж у всесвітній мережі «Інтернет», засвідчує тенденцію до своєрідного синкретизму національного й релігійного складників: одухотворення / сакралізації так званої СВО та її виконавців — дегуманізація і міфологізація українців як етносу. Такі, само собою — російськомовні текстові матеріали, що часто є репрезентантами інтелектуалізованого

високохудожнього (інколи поетичного) мовлення, інкрустованого *елементами конфесійного стилю* («Бог», «Господь», «Господа Христа», «Іерусалим», «молиться», «сатанизм», «святой», «храм», «Святая Русь», «воскреснуть», «бесовский»), з високим ступенем експресії, є цікавими з огляду на означений ідейний синкретизм і філологічність форми. Зокрема, в оптиці пропонованого лінгвістичного аналізу — прозове (публіцистичне) і віршоване (художньо-публіцистичне мовлення), що в обох випадках складено в межах комунікації переконування та має пропагандистський і агітаційний характер, фіксує лінгвальні ознаки розпалювання національної ворожнечі на релігійному ґрунті.

Текст 1 (з назвою «*Русский Киев*»)¹ у сакралізованій формі з імітацією конфесій-

¹ «Не святы мы и, в общем, не такие... За то попали в гнусный переплёт. Но знаешь, брат, есть прежний русский Киев, Он жив ещё, он молится и ждёт. Ему кричат, мол, братьям ты не нужен, И вслед плюёт, оскалась, укрохам. А он встаёт, оболган, безоружен, Лицо умое и шагает в храм. И, шапку сняв, там ставит, молча, свечи, Пока ломает двери стая псов. Сейчас ворвутся, чтобы гнать, калечить, Но Киев русский умереть готов. За что? За эти старые иконки, За радость ту, что в сердце разлита, За День Победы, голос в хоре звонкий, А, в сущности, за Господа

ного стилю (поетичне мовлення, стилізоване під молитву) вербалізує ключові пропагандистські наративи країни-агресорки: про один народ («мы — один народ», «российский брат-солдат») і спільну колиску (історичне минуле) для нього («Святая Русь», «Русский Иерусалим», «Киев-град»), відповідно, спільність території («Русский Киев»), духовних імперативів і культурних цінностей («Вернутся Чкалов, Пушкин и Ватутин, Воскреснет Русский Иерусалим»), що є історико-ідеологічним і релігійним обґрунтуванням агресії; цими наративами оприявнюється імперська логіка «старшого брата», його право вирішувати за Україну, а саме: імпліцитне заперечення української національної та державної ідентичності, український суверенітет визначається як історична помилка, що уможливорює підміну понять — *агресія* та *внутрішній конфлікт*, усунення так званих ворогів-націоналістів, а отже, захист «своїх», відновлення історичної справедливості силовим шляхом і виправдовування перед громадянами РФ розв'язаної проти України війни — як богоугодної (священної) та неминучої. Означену імперську риторичу

в досліджуваному текстовому матеріалі увиразнюють висловлювання, що вербалізують демонізацію та дегуманізацію українців, які відстоюють право української держави на суверенність у спосіб навішування ярликів («укрохам», «стая псов», «эсэсовская гнусь», «бесовская муть»), оскверняють «русский Киев» (він ними «оболган», «Поруганный»; вони здатні «гнать», «калечить», скалячись, обплювувати — «И вслед плюёт, оскалась»). Формування образу України як ворожого та нацистського утворення довершено сакралізацією участі збройних сил РФ і самих ЗС РФ як братів-визволителів, що мають захистити, очистити українські території від «бесовской мути», застосовуючи антитезу (протиставлення визволителів «российских братьев-солдат» українцям-націоналістам «укрохам») і прямим спонуканням російських ЗС («И ты **услышь**, российский брат-солдат», «**Приди!**») звершити місію захисту віри, святинь, людей, легітимізуючи перебування російських солдатів на території України.

Текст 2 (з інтерв'ю російського священника) ² у прозовій (публіцистичній)

Христа. Святых Печерских о защите просит Поруганный, но вечный Киев-град: - Услышьте нас, Антоний, Феодосий! И ты услышь, российский брат-солдат. Не верь, солдат, продажным подпевалам, Что здесь царит эсэсовская гнусь. Да, мы в плену, но в киевских кварталах Невидимо живёт Святая Русь. Приди! Очищен от бесовской мути, Восстанет город, Господом храним. Вернутся Чкалов, Пушкин и Ватутин, Воскреснет Русский Иерусалим. Наш путь непрост, но места нет для грусти: Единый Бог, и мы - один народ. И не был Киев никогда нерусским, Он верой жив, он молится и ждёт».

- 2 «А потом самое главное, чему сейчас, они же не кричат: “Слава Богу, Иисусу Христу”, они кричат: “слава Украине”. Вот, Украина у них культ смерти, у них Украина асоциируется с смертью. Если ты отдал жизнь за Украину ты уже отработанный элемент. Вот, это объясняет то, что они, например, не забирают своих погибших воинов. Ты все ты погиб за Украину. Больше, дальше, ты выполнил свою миссию, а там как с тобой будет, ну вы же сами, наверное, видели прекрасно. Сейчас реклама, которая новая идёт, что биоразлагающие мешки - захоранивать бойцов, а сверху сажать картошку. Это безумие полное, совершенно. У них ни тело не почитается, ни душа тем более не почитается. Вот, а соответственно чем дальше, тем больше это усугубляется. Вот, ну как их пропаганда работает, мы прекрасно знаем, и мы это видим всё прекрасно. <...> Это просто, если они тело не почитают человеческое, что говорит о душе. Душу они соответственно почитать не будут. Страшные вещи, я был в Половинкино под Старобельском. Вот эта тюрьма “Алькатрас”, они даже назвали на американскую манеру “Алькатрас”, пыточная тюрьма была. Вот, ну там в камерах, где людей содержали, там даже кровь сколько не пытались она до такой степени вьелась. Вот там совершались можно практически сказать ритуальные убийства и какое количество людей там было уничтожено до сих пор неизвестно. Вот, тоже очень страшные вещи. Тоже самое было и под Изюмом, тоже самое было на Азовстале. И до сих пор на Азовстале, вот, работают наши ребята там, разминируют, как бы, вот эти схроны все разыскивают. До сих пор эти схорны и всё, и находят вот эти культовые ихние какие-то места с алтарями, так называемые ихние престолы для жертвоприношения. Вот, и всё это внедрялось, это усугублялось дальше. А вы знаете как, бес, если затягивает, если ты



формі вербалізує радикально негативну оцінку українців як етнічної групи, зокрема, уживанням викривально-звинувачувальних висловлювань стверджувального змісту, які імплікують повідомлення про так звані злочини українців, поміж яких — і практикування ритуальних вбивств: «они же не кричат: “Слава Богу, Ісусу Христу”, они кричат: “слава Украине”», «Украина у них культ смерти», «у них Украина ассоциируется с смертью», «Если ты отдал жизнь за Украину ты уже отработанный элемент», «у них ни тело не почитается, ни душа тем более не почитается», «Вот эта тюрьма “Алькатрас”, они даже назвали на американскую манеру “Алькатрас”, пыточная тюрьма была», «там совершались можна практически сказать ритуальные убийства», «и находят вот эти культовые ихние какие-то места с алтарями, так называемые ихние престолы для жертвоприношения». Наведені конструкції дорівнюють дискримінаційним висловлюванням щодо національної ідентичності українців, оскільки останні ототожнюють себе з макроцивілізаційною структурою, що охоплює народи й нації, чие духовне коріння, отже, ментально-ціннісно-мотиваційна основа буття, має християнське підґрунтя. Змістове наповнення досліджуваних висловлювань дискредитує українців як націю з відповід-

ною системою цінностей — християнських і загальнолюдських у своїй основі. Довершує дискредитацію українців біблійне висловлювання (фактично цитування Священного Писання) образливого змісту щодо українців: «Если Господь хочет наказать — он **не ум забирает у людей, а разум**. Вот здесь, по-моему, уже **разума нет**. Раз вот такое отношение, такое неуважение».

Наведене вище переконує: досліджувані текстові структури є репрезентантами патогенного мовлення — такого, що має негативний перлокутивний вплив на свідомість і поведінку «споживача» інформації, масового адресата, тобто є шкідливими; інформація, поширювана в наведених матеріалах, є патогенною, сприяє формуванню негативних установок щодо українського етносу, а отже, також розпалюванню національної ворожнечі на релігійному ґрунті. Ужиті слова / словосполучення / конструкції з вираженою негативною оцінністю, закладеною як у внутрішній формі, так і контекстуально, своєю семантикою визначають змістовне наповнення фреймів «ворожа / чужа нація, релігія», «вороги».

У подальшому маємо на меті продовжити студії над мовою ворожнечі на матеріалі пропагандистсько-публіцистичного дискурсу в аспекті вдосконалення науково-методологічного підґрунтя дослідження.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.01.2026).
2. Арістова А. В. Релігійні конфлікти в сучасному світі: природа, вияви, шляхи врегулювання. Київ, 2007. 336 с.
3. Розробка методики проведення судової лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи у справах з розпалювання ворожнечі та нетерпимості на ґрунті національної належності і релігійних переконань / Звіт про НДР II.2.5-2021/3 ; № ДР 0121U109513. Київ, 2023. 153 с.

ещё поддаёшься ему, вот, то уже от туда вырваться. Оно очень хорошо, что Господь нам как христианам оставил третью волю. Есть воля Божественная, есть воля бесовская. Ну у нас Господь ещё оставил волю человеческую. То есть мы вольны выбирать свой путь сами и не суд или осуждение это будет, вот. Да для этого дано потом покаяние, если ты неправильно выбрал свой путь, вот. Исповедь, причастие, вот для этого и даны таинства. И если человек понимает, осознать, то в данный момент, если Господь хочет наказать — он не ум забирает у людей, а разум. Вот здесь, по-моему, уже разума нет. Раз вот такое отношение, такое неуважение, вот. И глядя на то, как они относятся к своим святыням, это просто».